

אתגרי הזיהוי והתייעוד של פשעי מין המבוצעים בחסות מתקפת טרור

נובמבר 2024

צוות חוקרות:

עו"ד שיר בוקרה, עו"ד ורדית אבידן, הודיה שקד

חוקרת ראשית:

פרופ' יפעת ביטון

אתגרי הזיהוי והתייעוד של פשעי מין המבוצעים בחסות מתקפת טרור

חוקרת ראשית: פרופ' יפעת ביטון

צוות חוקרות: עו"ד שיר בוקרה, עו"ד ורדית אבידן, הודיה שקד

אנו מבקשות להודות לעשרות המרואיינים והמרואינות שפעלו בדקות ובמסירות להצלת חיי אדם, לחילוץ הגופות של מי שלא שרדו את התופת, ולזיהויים כדי להשיבם מוקדם ככל הניתן למשפחותיהם, לקבורה ולאבל.

דו"ח זה מוקדש באהבה, בכאב ובחמלה לקורבנות התקיפות המיניות של חמאס; למי ששרדו ויישאו בנפשן את צלקות הזוועות, למי שאיבדו את חייהן ולמי שקולן מושתק בשבי. אנו נושאות אתכן ואתכם בליבנו ובמעשינו.

לזכרם של רנ"ג חן נחמיאס ואל"מ רועי לוי, לוחמים עזי-נפש ושואפי-שלום, אשר נהרגו בקרבות הבלימה בהגנה על אזרחי ישראל ביישובים אליהם פלש ארגון הטרור של חמאס.

פרטי הצוות:

צוות המחקר כולל ארבע מומחיות בעלות ניסיון רב בתחומי אלימות מינית, משפט בינלאומי ופעילות פמיניסטית. הצוות פעל בהתנדבות להפקת הדו"ח ומחפש מימון להמשך ולהרחבת פעילותו.

פרופ' יפעת ביטון
חוקרת ראשית

פרופ' יפעת ביטון חוקרת משפט ופעילה לשוויון, נשיאת המכללה האקדמית אחוה ויו"ר ועד ראשי המכללות הציבוריות בישראל. ייסדה ועמדה בראש "מרכז תמורה, המרכז הישראלי לשוויון", בו ביססה מערך משפטי, הן במישור התיאוריה הן באמצעות ליטיגציה להטלת אחריות נזיקית על הפרות זכויות אדם. פרופ' ביטון מונתה לרכזת הלאומית מטעם מדינת ישראל של תכנית מחקר אירופית בנושא "פמיסייד", תחום התמחות ייחודי שלה, בו ייצגה קורבנות ומשפחותיהן וזכתה להעמיד תקדימים פורצי-דרך. עבודתה האקדמית כוללת עשרות מאמרים וספרה האחרון, Femicide, נכתב במשותף עם חוה דיין ובוחר את הנושא מזווית מעורבת, משפטית וקרימינולוגית. על עבודתה המתמשכת בתחום זכויות האדם, זכתה ביטון למגוון פרסים והוקרות לאומיים ובינלאומיים ואף הייתה מועמדת פעמיים לכהונה בבית המשפט העליון של ישראל, כאישה הצעירה ביותר שהופיעה ברשימה. ביטון בעלת דוקטורט מהאוניברסיטה העברית ו-L.M. מאוניברסיטת ייל, בהצטיינות יתירה; הייתה מרצה אורחת באוניברסיטת שיקגו, אוניברסיטת ניו יורק ואוניברסיטת פקינג. שימשה חוקרת אורחת כעמיתת פולברייט באוניברסיטת הרווארד.

עו"ד ורדית אבידן
חוקרת

עורכת דין חברתית, בעלת תואר שני במשפטים מאוניברסיטת חיפה. מתמחה במוגנות מינית בארגונים, ובעלת ניסיון של שני עשורים בייצוג בבתי-משפט של קורבנות תקיפה מינית והכרה בטרואמה. שימשה עורכת-דין מובילה ב"מרכז תמורה, המרכז הישראלי לשוויון". חברת סגל קליני במערך הקליניקות של הפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה ומנהלת כיום את הקליניקה לסיוע משפטי בעתות מלחמה של הפקולטה.

הודיה שקד
חוקרת

משפטנית, בעלת תואר שני במנהל ומדיניות ציבורית מאוניברסיטת בן-גוריון. בעלת ניסיון רב בתחומי יחסי עבודה ומדיניות ציבורית, ומורשת ביצוע חקירות בתחומים מגוונים. שימשה כמנהלת מחוז הדרום בהסתדרות הכללית החדשה וכמנהלת תכנית בקרן איס"ף. משמשת כראש מטה הנשיאה במכללה האקדמית אחוה.

עו"ד שיר בוקרה
חוקרת

עורכת דין וחוקרת, בעלת תואר שני בביטחון ימי ואסטרטגיה מאוניברסיטת חיפה, ותואר ראשון ושני במשפטים (בהצטיינות) מהמכללה למנהל, הייתה עמיתה בתכנית בינלאומית בבית הדין בהאג ועבדה ב"מרכז תמורה - המרכז הישראלי לשוויון", שם התמחתה בייצוג נפגעות תקיפה מינית ואפליה. משמשת כרכזת בכירה במחלקת קשרי ציבור ממשרד המשפטים.

בבוקר יום שבת ה-7 באוקטובר 2023 פתח ארגון הטרור הפלסטיני חמאס במתקפת פתע רצחנית נגד מדינת ישראל. בחסות הכאוס הרב שיצר במתקפה, השתמשו לוחמי ארגון הטרור באלימות מינית חמורה כלפי אזרחיות ואזרחים ישראלים. הכאוס הרב שיצרה המתקפה שיבש ופגע בתפקודם של רבים מכוחות החירום, הרפואה והביטחון (כוחות חר"ב), האמונים על לחימה, סיוע והצלה באירוע טרור רב-נפגעים. שיבוש זה יצר קושי יוצא דופן בהוכחת הפשעים, ובפרט את השיטתיות שלהם.

למרות עדויות ודוחות מהשטח, העולם הגיב בעיקר בשתיקה או בהכחשה, מה שפגע בהכרה בקורבנות ובאחריות של חמאס לפשעים הנוראיים שביצע. נקודת מוצא זו הובילה את החוקרות לשאול - איך מדינה מערבית וחזקה מוצאת עצמה במצב שבו היא מתקשה להוכיח ברמה הראייתית פשעים כה חמורים העולים לכדי פשעים נגד האנושות במשפט הבינלאומי?

נוכח עיוות המציאות והעוול לקורבנות שנגרם מתגובות אלו עלה הצורך להבין ולהתחקות אחר אופן פעולתם של הכוחות שזיהינו כבעלי השפעה משמעותית על היכולת להוכיח את ביצוע פשעי המין. צורך זה היה המניע המרכזי לביצוע המחקר הנוכחי, הבוחן את תפקודן של מערכות התגובה למתקפת טרור בהיבט של זיהוי ותייעוד פשעי מין.

מטרת הדו"ח היא לקדם הכרה חברתית גלובלית בפשעי מין ככלי טרור, להבטיח תמיכה בקורבנות ולמנוע הכחשת פשעים. הוא מציע מסגרת מדיניות לאומית ובינלאומית לחיזוק המאבק בטרור ולהגברת מוכנות מדינות מערביות לאתגרים דומים.

מטרת הדוח

מטרת המחקר היא להציע כלים ומנגנונים שיאפשרו הכרה טובה יותר בפשעי מין שנעשו במהלך פיגועי טרור, למרות הקושי בזיהוי ואיסוף ראיות. הדו"ח חושף לראשונה את המחסור במנגנונים כאלה וממליץ להעניק לכוחות החירום (חר"ב) כלים לזיהוי פשעים אלו, בשל תפקידם הראשוני בזירה.

באמצעות הפרויקט מבקשות החוקרות לשנות את הנסיבות בגינן ארגון טרור יצא נשכר בשל השלטת הכאוס במעשיו, כך שהקשה על יכולתן של מדינות להוכיח ברמה הראייתית את ביצוע פשעיו. לצד ההכרה בקושי הרב הקיים בזיהוי ובאיסוף הראיות לביצוע פשעי המין, מבסס מסמך זה את הקביעה כי יש צורך בשינוי הפרדיגמה הראייתית הרווחת, המחייבת הלכה למעשה הוכחה מלאה של פשעי מין שבוצעו לצורך הכרה בהם, כמקובל בהוכחת פשעי מלחמה מכל סוג. בשל דלות הראיות המאפיינת פשעי מין בכלל, וכאלה הנעשים תחת מתקפת טרור בפרט, יש לפעול לכך שארגון טרור שביצע אותם לא יוכל בחסות הכאוס שהוא עצמו גרם להפיק תועלת מדלות הראיות שהותיר אחריו ולחמוק כך מאחריות לפשעיו.

פרויקט זה מתמודד עם הצורך הדחוף לחזק את המנגנונים הלאומיים והבינלאומיים לתייעוד פשעים מיניים בנסיבות אלו. ממצאיו יתרמו לתנועות הפמיניסטיות העולמיות, ויעודדו הכרה שיטתית באלימות מינית והתייחסות אליה כפשע נגד האנושות, במיוחד במדינות המערב שמתמודדות עם איומים דומים.

מטרות הפרויקט

THIS SECTION INCLUDES THE PROJECT PROCESSES, IMPLEMENTATION, AND EXECUTION.

1

לגבש המלצות מדיניות ראשוניות מעשיות להגברת המוכנות של מדינות מערביות לזיהוי אינדיקציות לפשעי מין תחת מתקפת טרור, תיעודן, הכרה בהם והאצת טיפול מהיר, ובראשן המלצה על הקמת גוף מדינתי שישמש מערך הוליסטי מתכלל (holistic and integrative body) שיפעל להגברת מוכנות לאומית בתחום.

2

לאתר ולמפות ליקויים במנגנונים הקיימים לתיעוד ותגובה לפשעים מיניים במהלך התקפות טרור.

3

להציע שינוי של הפרדיגמה בנוגע להוכחת ביצוע פשעי מין תחת מתקפת טרור:

(א) שינוי התפיסה הרואה במתקפת טרור כמיועדת להרג בלבד של חפים מפשע, אשר חייבת להכיר גם באפשרות ביצועם של פשעי מין כחלק ממתקפת טרור ממוקדת וקצרת-מועד.

(ב) שינוי התפיסה הראייתית, המבוססת על דרישה מסורתית להציג ראיות כדי להוכיח את קיומם פשעי מין. תחת זאת, יש להכיר בקושי הראייתי המובנה בהוכחתם, בדיוק בשל ביצועם תחת מתקפת הטרור, ולהחיל עליהם את עקרון "הנזק הראייתי", אשר בעקבות זיהוי של אינדיקציה לפשע מין יאפשר ריכוך באופן הוכחתם.

שינוי זה יביא להכרה רחבה ולמניעת הכחשה של ביצוע פשעי המין בזירה הלאומית והבינלאומית, באופן שישכלל את הכלים למאבק בטרור בכלל ובפשעי מין המבוצעים בחסות מתקפת טרור, בפרט.

4

להפיץ את הממצאים ברחבי העולם, להעלות מודעות ולהשפיע על מוכנות ותגובה עתידית לאלימות מינית בהקשרי טרור.

5

לרתום שחקנים מרכזיים, כולל תחומי משפט, פוליטיקה ותנועות פמיניסטיות, לשינוי מבני בהתייחסות לאלימות מינית כפשע נגד האנושות.

שלבי עבודת השטח והמחקר

שלב 1: מיפוי מנגנוני התגובה

בשלב זה נערך מיפוי יסודי של כוחות החר"ב הראשוניים והשניוניים שהגיבו למתקפת הטרור ב-7 באוקטובר. המחקר התמקד במשאבים, פרוטוקולים ונהלים של כוחות אלה, בדגש על תפקידם בזיהוי ותיעוד פשעי מין. נמצא כי היעדר הנחיות מקצועיות פורמליות לזיהוי ותיעוד פשעים מיניים פגע משמעותית במוכנותם להתמודד עם אירועים מסוג זה, והדגיש את הצורך בהיערכות מתקדמת.

שלב 2: ראיונות מעמיקים

נערכו ראיונות עם אנשי צוות בכירים ועדים ממעגלי התגובה למתקפה, תוך הקפדה על כללי האתיקה של Murad Code. ראיונות אלה חשפו עדויות חדשות ומידע שלא תועד קודם לכן על הכאוס והאתגרים בזיהוי פשעים. תהליך תיעוד ותמלול קפדני הדגיש את המורכבות ואת אי-היכולת ליישם פרוטוקולים לאיסוף ראיות פורנזיות בזירות האירועים.

שלב 3: ניתוח עדויות ושיקולים מקצועיים

צוות המחקר בחן עדויות וחומרים קשים, תוך שמירה על פרטיות המרואיינים ואנונימיותם. העדויות חשפו כשלים משמעותיים במערכות השטח, במיוחד בזיהוי ואיסוף ראיות לפשעי מין. העבודה בוצעה בהתאם לפרוטוקולים מחמירים לשמירה על סודיות ותמיכה רגשית, עם מחויבות עמוקה לטיפול באתגרים הרגשיים והמוסריים.

שלב 4: השוואה למנגנוני תגובה בינלאומיים

המחקר השווה בין מנגנוני התגובה בישראל לבין נהלים בינלאומיים, כמו נהלי האו"ם ובית הדין הפלילי הבינלאומי. ההשוואה חשפה את הפערים במיומנויות ובפרקטיקות זיהוי פשעים והדגישה את הצורך ברפורמות מבניות ופרוצדורליות שיגבירו את יעילות הטיפול בזירות טרור ומצבי סכסוך דומים.

שלב 5: המלצות

הדו"ח מגבש בתוכו המלצות לנהלים חדשים שיחזקו את מוכנותם של כוחות חר"ב ושל הקהילה הבינלאומית לזיהוי ותיעוד פשעי מין תחת מתקפות טרור. ההמלצות מיועדות לקובעי מדיניות, גופי אכיפת חוק וארגונים הומניטריים, ומטרתן ליצור פרקטיקות מיטביות לזיהוי, הכרה וטיפול מהיר ואפקטיבי בקורבנות.

הנתונים שמאחורי המחקר

מעל 40

על 40 ראיונות מקצועיים כבסיס לעיבוד המידע והסקת המסקנות, שהם גורמי חר"ב שפגשנו במסגרת המחקר. כוחות אלה כללו אנשי ביטחון, רפואה, וחילוץ, צבאיים ואזרחיים, הן מהדרג הזוטר, אשר מכיר "מלמטה", מהשטח, את העבודה, והן מהדרג הבכיר המכיר "מלמעלה" את אופן ההתנהלות באותם ימים ולעתים אף הכתיב אותו.

9 המלצות על

המלצות העל כוללת המלצות לפעולה בינלאומית, וכוללות תתי סעיפים מפורטים המתמקדים במערך של פעולות מיטביות שיש לנקוט בכדי לשפר את עבודת גופי החר"ב בכל הנוגע לזיהוי ולתייעוד פשעי מין תחת מתקפת טרור. בנוסף לכך, מפורטות גם המלצות לפעולה ברמה הלאומית.

כ-110 עמודים

מעל 300 עמודים

אורכו של דוח זה, הכולל שני חלקים.

ניתוח עשרות דו"חות ארגוניים ובינלאומיים, עמודי חקיקה, הנחיות ומחקרים מהארץ ומהעולם.

9 חודשי עבודה ומחקר

המחקר נמשך 9 חודשים וכלל שלושה שלבים מרכזיים: בחודשיים הראשונים בוצעו תכנון, מיפוי וגיבוש שאלות מחקר. בשלושת החודשים הבאים נאספו נתונים מראיונות, דו"חות ומסמכים בינלאומיים. בשלבי הסיום נותחו הנתונים וגובשו המלצות לפעולה.

ממצאי הדו"ח

פרויקט זה חושף לראשונה את התנאים הכאוטיים שיוצרת מתקפת טרור ואת השפעתם הישירה על היכולת להוכיח את ביצועם של פשעי המין שבוצעו בחסות המתקפה. הוא גם הראשון להציע סט של המלצות מדיניות, מעשיות ורעיוניות, הנוגעות לתפקידם הפוטנציאלי של מגיבים ראשונים ושניוניים בזיהוי פשעי מין שבוצעו תחת מתקפת טרור ותיעודם הראייתי, הנדרש לשם עשיית צדק. המגיבים הראשוניים הם כוחות ומערכות החירום, הרפואה והביטחון (להלן: כוחות או גורמי חר"ב), האמונים על לחימה, סיוע והצלה באירוע טרור רב-נפגעים.

מחקר מקיף זה איפשר לזהות שתי השפעות מרכזיות כאלה שטרם נבחנו בעבר – האחת רעיונית והשנייה מעשית. מבחינה רעיונית, הקונספציה שאלמות מינית כטקטיקה של מלחמה לא יכולה להתקיים בפיגוע טרור רב-נפגעים, חד-פעמי, המתרחש בזמן קצוב על אדמת מדינה מערבית; מבחינה מעשית, דו"ח זה מזהה ובוחן בעיקר את תפקודן של מערכות התגובה השונות להן היה תפקיד ראשוני או שניוני באפשרות הקביעה שהתקיימו פשעי מין במתקפת טרור, והאתגרים שניצבו בפניהן. בהמשך לממצאיו, מבצע הדו"ח מהלך חיוני וראשון מסוגו של חיבור המלצות מדיניות ראשוניות למוכנות מדינתית ובינלאומית של כוחות חר"ב (חירום, ביטחון, רפואה) שמטרתה זיהוי בשלב מוקדם ככל האפשר של אינדיקציות לביצוע פשעי מין גם תחת הכאוס של מתקפת טרור והכרה בהם לצרכים שונים.

הדו"ח אינו עוסק בהוכחה משפטית פורמלית של ביצוע פשעי המין, אלא בהצגת האתגר הראייתי והכלים שיאפשרו התמודדות עמו שתוביל להכרה בביצוע פשעי המין בסמוך לאחר התרחשותם. הכרה זו חיונית לביסוס מערך תמיכה מהיר ואפקטיבי יותר לקורבנות, להטלת אחריות ראשונית על העבריינים, ולביסוס מערך לעשיית צדק, גם בתוך ערפל המתקפה – בעיקר באמצעות גורמים לאומיים וגורמים בינלאומיים שאינם מקיימים הליך משפטי פורמלי. 3 הנחתנו היא גם שהכרה "רכה" זו אליה מכוון דו"ח זה מהווה אבן-דרך חשובה בדרך להכרה משפטית פורמלית – שאינה מעניינה של דו"ח זה 4 – המגיעה לרוב בשלבים מאוחרים יותר, דורשת רף הוכחה אחר לגמרי ומכוונת להשגת מטרות אחרות.

דו"ח זה חושף לראשונה את התנאים הכאוטיים שיוצרת מתקפת טרור ואת השפעתם הישירה על היכולת להוכיח את ביצועם של פשעי המין שבוצעו בחסות המתקפה. הוא גם מציע סט של המלצות מדיניות, מעשיות ורעיוניות, הנוגעות לתפקידם של גורמי החר"ב כמגיבים ראשונים ושניוניים, בזיהוי פשעי מין שבוצעו תחת מתקפת טרור ותיעודם הראייתי, הנדרש לשם עשיית צדק.

ממצאי הדו"ח כוללים תובנות רעיוניות ומעשיות: הקונספציה כי אלימות מינית אינה מתרחשת במתקפות חד-פעמיות הופרכה, והודגש הצורך במוכנות כוחות חירום. הדו"ח קורא להקמת גוף מתכלל שיספק כלים לזיהוי ותיעוד מוקדם, לצד שינוי הפרדיגמה המשפטית המבוססת על עקרון "נזק ראייתי".

רעיונות מרכזיים

A big project involves overseeing a lot of moving parts, oftentimes from different people. To have a successful rollout, project managers rely on a well-crafted project plan to ensure objectives are met on time and on budget. A project plan is a formal approved document which is used to define project goals, outline the project scope, monitor deliverables, and mitigate risks. It must answer basic questions like what is the purpose of the project, what activities are involved, who will be responsible for what, and when is it expected to be completed? It is not to be confused with the Gantt chart.

A big project involves overseeing a lot of moving parts, oftentimes from different people. To have a successful rollout, project managers rely on a well-crafted project plan to ensure objectives are met on time and on budget. A project plan is a formal approved document which is used to define project goals, outline the project scope, monitor deliverables, and mitigate risks. It must answer basic questions like what is the purpose of the project, what activities are involved, who will be responsible for what, and when is it expected to be completed? It is not to be confused with the Gantt chart.